

دیدگاه

موضوع: دهه از دست رفته در اقتصاد ایران و دلایل آن	شماره: ۸۱۶
	تاریخ: ۹۶/۱۰/۲۳

تهیه و تنظیم: محمدرضا رفعتی

توضیح اجمالی:

بررسی آمارهای اقتصاد کلان نشان می‌دهد، نشانه‌های رکود در اقتصاد ایران نه از سال‌های آغازین دهه ۹۰ و به دلیل تشدید تحریم‌های اقتصادی، بلکه از سال ۱۳۸۷ و با کاهش درآمدهای ملی کشور آغاز شد. معیار تشخیص شروع و خاتمه رکود اقتصادی معمولاً بر اساس نرخ رشد تولید ناخالص داخلی (GDP) تعیین می‌شود. لکن به دلیل وجود عواملی مانند نتیجه رابطه مبادله، استهلاک سرمایه‌های ثابت، و مالیات‌های غیرمستقیم، درآمد ملی یعنی مجموع درآمدهای خالص عوامل تولید می‌تواند با GDP تفاوت عمده‌ای داشته باشد و آنچه سطح کلی رفاه را نشان می‌دهد، درآمد ملی است. طی دوره ۹۴-۱۳۸۶ تولید ناخالص داخلی از ۵۸۱۶ به ۶۰۹۹ هزار میلیارد ریال رسیده است که رشدی ناچیز را نشان می‌دهد (ردیف ۵). لکن اگر درآمد ملی را نگاه کنیم ملاحظه می‌شود که از رقم ۵۱۸۳ به ۴۱۶۶ هزار میلیارد ریال رسیده یعنی حدود ۲۰ درصد کاهش داشته است که نشان دهنده سقوط شدید درآمد و رفاه عوامل تولید در کشور است (ردیف ۷).

وقوع نوسانات اقتصادی در تمام کشورهای جهان امری معمول است. لکن در این شرایط دولت‌ها تلاش می‌کنند از طریق سیاست‌های پولی و مالی به سرعت به مقابله با نوسانات فوق برخیزند. سیاست‌های انبساطی پولی در آمریکا و اتحادیه اروپا از طریق کاهش شدید نرخ بهره و سیاست‌های انبساطی مالی در چین از طریق ارایه بسته ۵۸۶ میلیارد دلاری برای تحریک اقتصاد و مقابله با بحران مالی و اقتصادی سال-های ۲۰۱۰-۲۰۰۸ نمونه‌ای از این مدعا است.

اما در کشور ما چنین سیاست‌هایی به کار گرفته نشدند. علیرغم کاهش مستمر درآمد ملی به جز در مقطع اجرای هدفمندی یارانه‌ها، هزینه‌های مصرفی و سرمایه‌ای دولت کاهش یافتند و در مقابل، خالص مالیات‌های غیرمستقیم به سرعت افزایش داشت (سیاست انقباضی مالی). سیاست‌های پولی نیز چندان جهت‌گیری ضد رکودی نداشتند. نرخ‌های بهره در اغلب سال‌های این دوره افزایش داشتند و رشد دارایی‌های مسموم بانکی ارائه تسهیلات جدید را محدود می‌ساخت.

در واکنش به این شرایط، مصرف بخش خصوصی با وجود افزایش جمعیت تغییر چندانی نیافت (ردیف ۱) و سرمایه‌گذاری این بخش به شدت کاهش یافت (ردیف ۲).

هزینه ناخالص داخلی و درآمد ملی - هزار میلیارد ریال (به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۰)

ردیف	سال									
	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۹	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴
۱	۲۲۹۵	۲۵۸۸	۲۴۹۵	۲۵۴۷	۲۶۵۸	۲۷۷۵	۲۷۱۴	۲۶۶۳	۲۷۱۸	۲۶۲۳
۲	۸۱۱	۱۰۰۰	۱۱۱۳	۱۱۴۳	۱۲۱۳	۱۲۵۶	۱۰۸۷	۹۹۸	۱۰۲۵	۸۸۳
۳	۷۱۲	۶۶۵	۶۶۶	۶۵۹	۶۳۸	۶۱۵	۵۸۶	۵۹۱	۶۱۶	۶۴۶
۴	۴۰۷	۳۹۶	۴۵۰	۴۴۰	۴۲۲	۴۵۵	۲۹۹	۲۸۰	۳۵۳	۳۲۹
۵	۵۳۷۸	۵۸۱۶	۵۸۳۱	۵۸۸۹	۶۲۳۱	۶۳۹۶	۵۹۲۰	۵۹۰۸	۶۱۸۰	۶۰۹۹
۶	۶۴۵	۶۸۱	۷۱۲	۷۴۶	۷۸۲	۸۲۳	۸۶۲	۸۹۲	۹۱۸	۹۴۲
۷	۴۶۷۳	۵۱۸۳	۵۱۱۸	۴۸۷۶	۵۳۱۴	۵۵۴۱	۴۷۳۱	۴۶۵۳	۴۶۳۲	۴۱۶۶

* مأخذ: بانک مرکزی

دیدگاه

نکات کلیدی:

- ۱- سیاست های پولی و مالی نتوانسته اند نقش خود در خنثی سازی چرخه های اقتصادی را ایفا نمایند و در صورت تداوم این سیاست ها، خروج از چرخه رکود و دستیابی به نرخ رشدهای بالا در اقتصاد محتمل نخواهد بود.
- ۲- در سال های اخیر حدود دو سوم تشکیل سرمایه ثابت ناخالص (ردیف ۲ + ۴) صرف استهلاک شده است (ردیف ۶) که این امر نرخ سرمایه گذاری خالص در اقتصاد ایران را به کمتر از ده درصد کاهش می دهد. بی توجهی به نرخ استهلاک موجب شده که نرخ سرمایه گذاری عموماً به میزانی بالغ بر ۲۰ درصد برآورد شود و لذا حساسیت مسئولین به این متغیر کلیدی کم شود. رقم ده درصدی برای دستیابی به نرخ رشد مورد انتظار کافی نیست و لزوم جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی را گوشزد می نماید.
- ۳- با توجه به کاهش درآمد ملی، برای ایجاد جهش در مصرف و سرمایه گذاری عموماً بخش دولتی باید پیشگام باشد و پس از آنست که می توان انتظار داشت تحرک در بخش خصوصی ایجاد شود (پدیده شناخته شده **Crowding in** در اقتصاد ایران) و نقش موثری را ایفا کند. از این رو نقش دولت در جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی و تجارت خارجی می باید پررنگ تر شود. به ویژه دولت می باید تدوین و اجرای یک بسته سیاست های مالی - پولی هدفمند و ضد ادواری را به سرعت در دستور کار قرار دهد. در صورت هدفمند بودن این بسته، نگرانی در زمینه تورمزا بودن آن موردی نخواهد داشت. در صورت وجود محدودیت شدید در بخش دولتی، جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی و افزایش سریع صادرات غیرنفتی و مدیریت واردات، مسیر اصلی ایجاد تقاضای موثر و خروج از چرخه معیوبی است که منجر به رشد منفی یا رشد اندک اقتصادی شده است.
- ۴- رشد ناچیز تولید ناخالص داخلی علیرغم رشد اشتغال و ذخایر سرمایه در کشور به معنای وجود مشکل در مدیریت منابع و بهره وری عوامل تولید است که باید برای آن تدبیری جدی اندیشید. هنوز هیچ یک از وزارتخانه ها ساختار موثری برای ارتقاء و پایش بهره وری در زیر مجموعه خود ایجاد نکرده اند و ضروری است با نگاهی ضربتی و با هدفگیری های از پیش تعیین شده، به آن پردازند.